

Dubravka Đurić

Fakultet za medije i komunikacije, Beograd

dubravka.djuric@fmk.edu.rs

Rađanje evropske modernosti i Đordano Bruno – recenzija knjige Aleksandre Mančić *Đordano Bruno i komunikacija: prevođenje ideja*

U knjizi *Đordano Bruno i komunikacija: prevođenje ideja*¹ iza jednostavog naslova krije se složena interpretativna aparatura koja pokazuje autorkina znanja kako savremene teorije autora kao što su Mišel Ser, Gi Debor, Žak Derida ili Žil Delez, tako i lingvistike, kao i posebnih nauka, poput fizike i matematike. Zato ne čudi i raduje odluka žirija nagrade „Nikola Milošević“ da baš ovu knjigu proglasi za najbolju u 2015. godini iz oblasti teorije književnosti i umetnosti, estetike i filozofije.

Aleksandra Mančić se u knjizi *Đordano Bruno i komunikacija* bavi rađanjem evropskog moderniteta, zato je u središte rada postavila naučnika, teologa, pesnika i filozofa Đordana Bruna. Taj izbor je zahtevao *interdisciplinarno* izvođenje interpretacije Brunovog dela i različitih konteksta njegove recepcije. Autorka se, naime, bavi načinom kako se Brunovo delo shvatalo tokom njegovog života i kako su ga shvatali kasniji interpretatori.

Reći da je Bruno živio u periodu rađanja evropske modernosti, znači shvatiti da je to period u kojem književnost, nauka, filozofija i teologija još ne postoje kao sasvim odvojene oblasti. One će se postepeno razdvojiti u posebne discipline, ali u Brunovom delu nalaze se, možemo reći, u *pred-disciplinarnom stanju*. To znači da su ideje, kao i načini njihovog saopštavanja, koje mi danas neupitno prepoznavamo kao odelite, ovde složeno isprepletene i date u medijumu jezika i postojećih žanrova koje danas shvatamo isključivo kao književne. Ova činjenica otežava svako razumevanje teksta prepunog referenci na antičke i ranohrišćanske autore, ali i na Brunove savremenike, koji su stvarali u kontekstu tadašnje italijanske, francuske, španske, holandske i nemačke kulture. Pomenutim autorima i njihovim delima se mora ući u trag, ona zahtevaju objašnjenja kako bi današnji čitaoci razumeli složene kontekste koji su oblikovali Brunova dela.

Knjiga *Đordano Bruno i komunikacija* je podeljena na četiri poglavlja. Naslov svakog poglavlja se sastoji iz dva dela, prvog, koji je metaforičan, i drugog, koji

¹ Aleksandra Mančić, *Đordano Bruno i komunikacija: prevođenje ideja*, Beograd, Službeni glasnik, 2015.

konkretnije objašnjava sadržaj: 1) Krik – Krici Đordana Bruna – Teatar sveta – Etika u beskonačnom univerzumu – Kako se menjao svet; 2) Disanje – Knjige; 3) Pijanstvo – Nolanska teorija komunikacije; 4) Šapat – Filozofija i kinematografija. – Filozofija u telu glumca. Na kraju je pridodata Hronologija dela Đordana Bruna.

U prvom poglavlju, „Krik“, A. Mančić ističe da je Bruno, razvijajući teoriju beskonačnog univerzuma, „povezivao heterogene filozofije, Plotinovo novoplatonstvo, Averoesov aristotelizam, Lukrecijevo epikurejstvo, da bi došao do specifičnog materijalizma u kojem je materija odraz ili senka Jednog, koje opet, po zakonima smenjivanja ili revolucija, prožima supstancu, koja je duša-i-materija u prostoru beskonačno bremenitom životom: nema tela bez duše i nema duše bez tela“ (str. 23).

Objašnjavajući odnos između književnosti i filozofije, autorka se, između ostalog, bavi uticajem Ariosta na Bruna. Ona ukazuje na fenomen „uvođenja komedije u filozofiju“ (str. 80), i na uticaj Ariostove poezije na Brunov opus koji se može videti u bliskosti upotrebljenih slika i reči, ali to ne znači površni uticaj na nivou retorike, već govori o tome da su se ova dva autora kretala u velikoj meri jedinstvenim diskurzivnim poljem ili, u najmanju ruku, diskurzivnim poljima koja se na suštinski način presecaju. Da bi pokazala tu nestabilnu poziciju naučnika-teologa-mistika-mislioca-književnika, Aleksandra Mančić je u drugom poglavlju, pod naslovom „Disanje“, povodom njegove knjige *Kabala konja pegazovskog*, napisala: „To je ono što kod Bruna ne samo zbunjuje – da li je pisac ili filozof? Da li je satiričar ili je metafizičar? Mag ili naučnik? – nego i otežava zadatak svakome ko se poduhvati da o njegovim tekstovima i o njemu govori.“ (str. 96–97).

U trećem poglavlju, naslovljenom „Pijanstvo“, autorka se bavi Brunovim italijanskim dijalozima, napisanim i objavljenim u Engleskoj. U njima nailazimo na mnoštvo opisa svakodnevnog života, koji imaju antropološki značaj (str. 124). Objasnjavajući Brunovu teoriju beskonačnog univerzuma, Aleksandra Mančić ističe da se on nije oslanjao samo na teološke rasprave već je svoju pažnju usmerio na nauku. U tom okviru za njega su bila značajne atomistička fizika i kosmologija, kao i „nova astrološka posmatranja kometa“ (str. 147). A. Mančić poentira: „Bruno razvija kritiku celog jednog tipa geometrije i, izvručujući hijerarhijske odnose između matematike i fizike, hoće da geometriju preuspostavi polazeći od fizike, da uobličići ideju ‘atomističke geometrije’ zasnovanu na *najmanjim*, konačnim fizičkim elementima (što nas pre podseća na kasnije istorijske razvitke, kao što su fraktalna geometrija ili ‘kvantna’ geometrija), i što predstavlja distanciranje od euklidovske geometrije, štaviše potpuno novi tip geometrije.“ (str. 148).

U poslednjem poglavlju knjige naslovljenom „Šapat“, Aleksandra Mančić prati hronologiju događaja u Brunovom životu, a koja obuhvata godine pisanja njegovih knjiga, seoba „iz grada u grad, sa univerziteta na univerzitet, iz države u državu, iz jezika u jezik“ (str. 180). Pri tome se Brunova komunikacija sa svetom i fenomenima koji ga okružuju ubrzava, kao što se umnožavaju i njegove ekskomunikacije, jer njegova učenja nailaze na otpore i neodobravanja.

Knjiga *Đordano Bruno i komunikacija: prevođenje ideja* Aleksandre Mančić je kompleksna, eruditska i jedinstvena na srpskom govornom području kako po temi koju obrađuje, tako i po metodologiji. Autorka artikuliše i aktivira moćnu retoriku, koja prepliće više narativa. Jedan narativ tiče se Brunovog života i smrti na lomači. Drugi narativi prate kako je njegov rad interpretiran u istorijskoj perspektivi na različitim geokulturnim tačkama, a pre svega u Evropi. Treći narativ je interpretacija Brunovog rada i pratećih diskursa koji su za nas oblikovali njegov rad, a koju izvodi i sama Aleksandra Mančić. Ona detaljno opisuje jedno burno i nestabilno polje kulture koje je prelazilo od latinskog, kao univerzalnog jezika zapadnog hrišćanstva, na lokalne nacionalne jezike, koji su se tek u tom času počeli uobličavati kao vernakulari. O ovom fenomenu govori opisujući Brunov boravak u elizabetanskoj Engleskoj, u kojoj je interesovanje za italijanski jezik na vrhuncu. U tom kontekstu, prema rečima Aleksandre Mančić, Bruno konačno uobličava svoju filozofiju i to na italijanskom jeziku, tesno povezanu sa jezikom italijanske književnosti i pozorišta (str. 93). Autorka prati i rizomski mapira te složene i višestruke istorije razvoja i transformacija ideja/diskursa, u čijem je središtu sam medij koji omogućava komunikaciju, a to je jezik, odnosno jezici kao materijalni temelji svakog mišljenja, zatim knjige, od rukopisnih do štampanih, pa sve do novijih medija kao što je film. Sve u svemu, reč je o jedinstvenoj i vrednoj knjizi koja se na složen način bavi područjem o kojem je malo naših interpretatora pisalo. Pa ipak, Aleksandra Mančić je ukazuje i na malobrojne lokalne interpretacije Brunovog dela, pre svega u opusu srpske filozofkinje Ksenije Atanasijević.

Knjiga Aleksandre Mančić se može shvatiti kao primer istraživanja utemeljenog na savremenim konceptima *teorije prevođenja*, koja prevođenje shvata kao osnovu konstituisanja svake nacionalne kulture i osnovu internacionalne ili transnacionalne, transjezičke, transkulturalne komunikacije. U njenoj osnovi je uverenje da ideje kao diskursi nastaju na osnovu već ranije oformljenih diskursa, koji putuju od konteksta do konteksta i stalno su podložni prerađivanju/menjanju, a to znači prevođenju u smislu njihove lokalizacije u specifičnim istorijskim i geografskim/geopolitičkim odnosno geokulturnim lokacijama.

Može se reći i to da u ovoj knjizi Aleksandra Mančić prilazi Brunovom opusu s aspekta paradigme *svetske književnosti* u onom smislu kako su tu oblast, pod uticajem studija globalizacije, reaktualizovali autori poput Paskal Kazanove, Dejvida Darmoša i Franka Moretija ili autora koji deluju u okviru studija prevođenja, poput Lorensa Venutija i Suzan Besne. Mada se međusobno razlikuju, zajedničko im je nastojanje da pokažu kako književna, kao i naučna dela nikada ne nastaju u okviru jednog državnog ili nacionalnog korpusa, koji se shvata kao u sebe zatvorena celina. Kulturni proizvodi uvek nastaju u interakciji sa brojnim drugim kulturama i njihovim produktima.